

ТЕМА 19. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

План:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.
2. Злочин агресії (ст. 437 КК України).
3. Застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК України).
4. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК України).
5. Геноцид (ст. 442 КК України).
6. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України).
7. Піратство (ст. 446 КК України).

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

До КК України 2001 р. вперше в історії національного кримінального законодавства було включено окремий розділ, присвячений кримінальним правопорушенням проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Виділення міжнародної безпеки в окремий об'єкт кримінально-правової охорони стало помітним показником усе більшої інтегрованості України у світове співтовариство. Крім того, цим самим Україна виконала зобов'язання, взяті на себе перед міжнародним співтовариством у зв'язку з ратифікацією Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. та Додаткових протоколів до них, низки Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 рр. та інших міжнародних договорів і загальноновизнаних міжнародних звичаїв.

Норми вітчизняного КК України, спрямовані на протидію розглядуваній категорії кр. пр., є фактично результатом імплементації окремих положень відповідних міжнародних документів. У цьому полягає складність притягнення до кримінальної відповідальності за такими кримінально-правовими нормами, адже вони мають *бланкетний* характер, а, отже, при кваліфікації цієї категорії кр. пр. у багатьох випадках слід звертатися до міжнародно-правових джерел для з'ясування змісту норм або окремих понять.

Розділ XX Особливої частини КК України об'єднав майже всі міжнародні кр. пр. вітчизняного кримінального закону, а також містить окремі кр. пр. міжнародного характеру. Так, до категорії міжнародних відносяться кр. пр., передбачені ст.ст. 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 442¹, 445 та 447 КК України відповідно, до категорії кр. пр. міжнародного характеру – злочинні дії, передбачені ст.ст. 443, 444, 446 КК України.

Мир, безпека людства та міжнародний правопорядок є **родовим об'єктом** кр. пр., норми про відповідальність за які об'єднані в розділ XX Особливої

частини КК України, які залежно від безпосереднього об'єкта посягання поділяють на:

1) **кримінальні правопорушення проти миру**: пропаганда війни (ст. 436 КК України), злочин агресії (ст. 437 КК України), воєнні злочини (ст. 438 КК України), найманство (ст. 447 КК України);

2) **кримінальні правопорушення проти безпеки людства**: застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК України), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК України), екоцид (ст. 441 КК України), геноцид (ст. 442 КК України), злочини проти людяності (ст. 442¹ КК України);

3) **кримінальні правопорушення проти міжнародного правопорядку**: посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України), злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК України), незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України), піратство (ст. 446 КК України).

Мир характеризується відсутністю бойових дій. Стан миру як охоронювані кримінальним законом суспільні відносини становить собою відсутність юридичного стану війни та фактичних військових дій.

Під *безпекою людства* розуміється стан захищеності невизначеного кола осіб від будь-яких погроз, що посягають на їхні життєво важливі інтереси, загрожують фізичному існуванню людства взагалі чи його певній демографічній групі (расі, національності тощо).

Міжнародний правопорядок – це такий, що втілює інтереси міжнародного співтовариства, порядок міжнародних відносин, що встановлений і реалізується на основі принципів і норм чинного міжнародного права та спрямований на забезпечення нормальних, миролюбних відносин і співробітництва між усіма державами, незалежно від їх політичних, економічних, соціальних систем та від рівня їх розвитку.

Розглядувані кр. пр. характеризуються надзвичайно високим ступенем суспільної небезпеки. Тяжкий досвід людства, що зіткнувся з цими міжнародними кр. пр. (агресивними війнами, геноцидом тощо), свідчить про те, що вони ставлять під загрозу саме існування людства або принаймні існування націй чи народів. Тому небезпідставно, відповідно до положень ст. 12 КК України, більшість з аналізованих кр. пр. віднесена до категорії **особливо тяжких злочинів** (ст.ст. 437, 438, 439, 441, ч.1 ст. 442, 442¹, 443, 446, ч. 2, 3 ст. 447 КК України). До категорії **тяжких** належать злочини, відповідальність за які передбачено ч. 2 ст. 436¹, ч. 3 ст. 436², ст. 440, ч.1 ст. 444, ч. 1, 4 ст. 447 КК України.

Крім того, ч. 5 ст. 49 та ч. 6 ст. 80 КК України закріплюють, що давність не застосовується у разі вчинення кр. пр. проти миру та безпеки людства, передбачених у ст.ст. 437-439, 442, 442¹ КК України., що узгоджується з

положеннями Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968 р.

Специфіка розглядуваних кр. пр. визначається не лише посяганням на суспільні відносини у сфері забезпечення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а й заподіянням шкоди суспільним відносинам в інших сферах – охорони здоров'я, честі та гідності особи, власності тощо.

Об'єктивна сторона кр. пр. проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку має складний характер. **Діяння**, що утворюють об'єктивну сторону цієї категорії кр. пр., можуть вчинятися впродовж тривалого часу на території однієї чи кількох держав. Що стосується співучасті, то такі кр. пр. можуть вчинятися в будь-якій її формі. **Причинний зв'язок** має велику кількість ланок. Тому для кваліфікації цих діянь потрібно враховувати як безпосередні наслідки, так і шкоду, віддалену в часі.

У більшості випадків **суб'єктами** аналізованих кр. пр., відповідно до загального правила, можуть бути осудні фізичні особи, які *досягли 16-річного віку*. Однак стосовно деяких кр. пр. (це, зокрема, ст. 443 КК України) вік, з якої особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, *знижено*.

Із суб'єктивної сторони розглядувані кр. пр., як правило, вчиняються з *прямим умислом*. Слід мати на увазі, що вчинення особою таких кримінально протиправних дій на виконання наказу (уряду чи начальника) не звільняє її від кримінальної відповідальності.

2. Злочин агресії (ст. 437 КК України)

Воєнний конфлікт – форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнного конфлікту є війна та збройний конфлікт (Закон України «Про національну безпеку України»).

Збройний конфлікт – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт) (Закон України «Про національну безпеку України»).

З юридичної точки зору **війна** має такі ознаки:

а) формальний акт оголошення, як цього вимагає III Гаазька конвенція 1907 р.;

б) розірвання дипломатичних відносин між воюючими державами, що є наслідком оголошення війни;

в) анулювання двосторонніх договорів, особливо політичних;

г) починає діяти спеціальний правовий режим, який характеризує часткові обмеження прав людини тощо.

Війна - це збройна боротьба двох і більше держав, це характеризується формальним актом її оголошення

Основним безпосереднім об'єктом кр. пр. виступають суспільні відносини у сфері охорони миру та мирного співіснування держав.

Суспільна небезпека кр. пр. полягає в тому, що вчинення агресивних дій, передбачених аналізованою кримінально-правовою нормою, може призвести до порушення стану мирного співіснування народів та держав, непередбачуваних людських жертв, руйнування чи знищення об'єктів господарювання, архітектурних пам'яток та інших культурних цінностей.

У випадку зі ст. 437 КК України наявність двох частин не означає, що вона містить основний та кваліфікований склади. Тут у межах однієї кримінально-правової норми фактично об'єднано два склади кр. пр., **об'єктивна сторона** одного з яких виражається в підготовчих діях до агресивної війни (планування, підготовка або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту), а іншого – у веденні такої війни (ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій). У зазначеній кримінально-правовій нормі мова йде не про будь-яку агресивну війну, а про застосування державою збройної сили першою з порушенням Статуту ООН (див. *Визначення агресії, затверджене резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1974 р.*). Визвольна війна, коли держава захищається від агресора, не утворює складу кр. пр., передбаченого ст. 437 КК України.

Під **плануванням агресивної війни чи воєнного конфлікту** розуміється вчинення будь-якої дії інтелектуального характеру, яка ставить на меті досягнення цілей такої війни чи конфлікту (складання стратегії й тактики воєнних дій, організація розвідницької діяльності тощо). Однак не можна плутати діяльність спеціальних органів, які відповідають за військову безпеку держави з плануванням актів агресії.

На відміну від планування, **підготовка** передбачає вчинення конкретних дій, спрямованих на реалізацію планів агресії (фортифікація вихідних позицій, нарощування збройних сил тощо).

Розв'язування агресивної війни або агресивних воєнних дій становить собою початок конкретних дій з її ведення, у тому числі без оголошення війни. Воно може включати в себе здійснення тих чи інших актів дипломатичного чи воєнного характеру, які створюють привід для початку повномасштабної агресивної війни (демарші з агресивними цілями, окремі збройні напади на прикордонні пункти іншої держави тощо).

Участь у змові – це безпосередня причетність до стійкого об'єднання осіб, яке діє з метою планування, підготовки або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту.

Ведення агресивної війни передбачає здійснення воєнних операцій проти іншої держави із застосуванням усіх видів озброєння чи обмеженої їх кількості у вигляді наступу, нападу, вторгнення на її територію з метою захоплення чи з метою реалізації інших геополітичних цілей.

Досліджуваною кримінально-правовою нормою не охоплюються дії збройних сил, що виділяються державами для миротворчих дій.

З точки зору законодавчої конструкції складу кр. пр., передбачених ч. 1 та 2 ст. 437 КК України, є *формальними* і визнаються закінченими з моменту вчинення будь-якої із вказаних у диспозиції кримінально-правової норми дій.

Суб'єкт цього кр. пр., хоча в диспозиції кримінально-правової норми такої вказівки не міститься, по суті є *спеціальним*, адже зазначені в ній дії можуть бути вчинені лише *вищими посадовими особами держави чи збройних сил, до компетенції яких належать питання воєнного планування та управління*. Що стосується учасників агресивних війн, то вони несуть відповідальність за вчинення конкретних військових кр. пр. та кр. пр. проти людства (застосування зброї масового знищення, найманство тощо).

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується виною у вигляді прямого умислу.

3. Застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК України)

Основним безпосереднім об'єктом кр. пр. є суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки людства, тобто такого стану, за якого відсутня загроза екологічної катастрофи, війни та інших дій, наслідком яких може бути суттєве погіршення чи знищення умов для існування людей, масове їх знищення тощо.

Суспільна небезпека полягає у створенні загрози масової загибелі людей, зараження чи знищення тваринного або рослинного світу в регіоні конфлікту, інших шкідливих для суспільства і навколишнього природного середовища наслідків. Окрім того, наслідки вчинення кр. пр. можуть бути тривалими. Зброя масового знищення негативно впливає на генетичний апарат клітин, у зв'язку з чим виникає небезпека віддалених наслідків не лише в безпосередньо постраждалих від її застосування, а й у їхніх нащадків.

Предметом кр. пр. є зброя масового знищення, заборонена міжнародними договорами, ратифікованими ВРУ. До *зброї масового знищення* зараховують ядерну, біологічну, хімічну, радіологічну, а також потенціал озброєнь на основі нових технологій, котрі мають можливості їх використання для масового знищення.

Договір про заборону ядерної зброї від 07.07.2017 р. – це міжнародна угода, яка забороняє розробку, випробування, зберігання, придбання, транспортування та використання ядерної зброї. Договір набуде чинності після того, як його ратифікують 50 держав.

Об'єктивна сторона кр. пр. полягає у застосуванні зброї масового знищення. Під застосуванням розуміють використання специфічних вражаючих властивостей зброї масового знищення саме у воєнних цілях.

Кр. пр. вважається закінченим з моменту вчинення особою дій, передбачених диспозицією кримінально-правової норми.

Суб'єкт розглядуваного кр. пр. – *загальний*.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується *прямим умислом*.

Кваліфікуючими ознаками кр. пр. є настання таких суспільно небезпечних наслідків, як загибель людей або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 439 КК України).

Під *загибеллю людей* розуміється загибель двох або більше осіб. До *інших тяжких наслідків* можна віднести смерть однієї людини, заподіяння значної шкоди здоров'ю людей, нанесення великої матеріальної шкоди, значної шкоди навколишньому природному середовищу тощо.

4. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК України)

Основним безпосереднім об'єктом цього кр. пр. є суспільні відносини у сфері обігу зброї масового знищення, які забезпечують міжнародний правопорядок та безпеку людства.

Суспільна небезпека кр. пр. полягає в тому, що у випадках початку військових дій створюється реальна можливість використання зброї масового знищення як засобу силового вирішення конфлікту на користь сторони, яка має таку зброю, а це створює загрозу масової загибелі людей або заподіяння не виправної шкоди їх здоров'ю, зараження або знищення тваринного і рослинного світу, може призвести до шкідливих для суспільства і навколишнього природного середовища наслідків.

Предметом цього кр. пр., так само як і кр. пр., передбаченого ст. 439 КК України, є зброя масового знищення, заборонена міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, однак у цьому складі кр. пр., окрім біологічної, хімічної та токсичної зброї, предметом кр. пр. є і ядерна зброя. Це витікає, зокрема, з Договору ООН про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р., до якого Україна приєдналась 1994 р., та Договору ООН про всеосяжну заборону ядерних випробувань 1996 р., який був ратифікований Україною 2000 р.

Об'єктивна сторона кр. пр. виражається в таких альтернативних діяннях, як розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут або транспортування зброї масового знищення.

Розроблення зброї масового знищення – це дії експериментально-лабораторного характеру, спрямовані на створення відповідного виду зброї. **Виробництвом зброї масового знищення** є дії, спрямовані на виготовлення такої зброї чи основних її елементів. **Придбання зброї масового знищення** охоплює будь-які способи її отримання. **Зберігання** передбачає більш-менш тривале володіння зброєю масового знищення, у процесі якого особа зберігає контроль над нею. **Збут зброї масового знищення** – це її оплатне чи безоплатне відчуження у володіння інших осіб, незалежно від того, як воно буде ними використано. **Транспортування зброї масового знищення** – це її перевезення будь-яким видом транспорту, у вигляді багажу, разом із собою чи в інший спосіб.

Кр. пр. вважається *закінченим*, якщо вчинено будь-яке із зазначених у диспозиції ст. 440 КК України діянь хоча б щодо однієї одиниці зброї масового знищення.

Суб'єктом аналізованого кр. пр. може бути осудна фізична особа, яка досягла *16-річного віку*.

Суб'єктивна сторона кр. пр., передбаченого ст. 440 КК України, характеризується *прямим умислом*. Разом з тим за ст. 440 КК України не можуть бути кваліфіковані дії, що зовні схожі за об'єктивною стороною із забороненим обігом зброї масового знищення, але які обслуговують реалізацію вимог міжнародних договорів та вчиняються з метою знищення запасів такої зброї або її пристосування для мирних цілей.

5. Геноцид (ст. 442 КК України)

Основним безпосереднім об'єктом кр. пр. є суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки людства. Окрім того, аналіз кримінально-правової норми дає змогу говорити про такий *додатковий об'єкт*, як життя і здоров'я людей, що належать до цих спільнот.

Обов'язковою ознакою об'єкта геноциду є *потерпілі*. Ними можуть бути члени національної, етнічної, расової чи релігійної групи.

Поняття *«національна група»* охоплює тип етносу або сукупність етносів, що становлять історичну спільноту людей, яка склалася в процесі формування спільності їхньої території, економічних зв'язків, культури і характеру, національної самосвідомості. *Етнічна група* – це історично сформована стійка спільнота людей, що має в основі не біологічні, а соціальні ознаки (спільність території, мови тощо), яка може бути представлена плем'ям, народністю, нацією.

Расова група – історично сформована група осіб, що характеризується схожістю певних анатомічних та фізіологічних ознак (колір шкіри, волосся, очей тощо).

Релігійна група – це спільнота людей, які сповідують певну релігію, відмінну від домінуючої в тому чи іншому суспільстві. Слід зазначити, що у ст. 442 КК України міститься вичерпний перелік груп населення, прагнення до знищення яких утворює об'єктивні ознаки геноциду.

Суспільна небезпека геноциду полягає в тому, що певна національна, етнічна, расова або релігійна група людей, що характеризується самотністю традицій, способу життя, культури та іншими особливостями повністю або частково припиняє або може припинити своє існування. А їх зникнення або суттєве скорочення чисельності збіднює все людство та може слугувати провокуючим фактором щодо застосування геноциду до інших народів або народностей.

З об'єктивної сторони аналізований кр. пр. може полягати у: 1) позбавленні життя членів цієї групи; 2) заподіянні членам групи серйозної шкоди; 3) створенні для групи життєвих умов, спрямованих на повне чи часткове

її фізичне знищення; 4) впровадженні заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню в такій групі; 5) насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу; 6) прямих та публічних закликах до перелічених дій, виготовленні матеріалів із закликами щодо їх вчинення, розповсюдженні таких матеріалів.

Формулювання **«позбавлення життя членів національної, етнічної, расової або релігійної групи»** тлумачиться як умисне вбивство окремих членів групи, вчинене у зв'язку з належністю постраждалих до такої групи.

Під **створенням для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення** розуміється умисне вчинення дій та заходів, що роблять неминуchoю загибель такої групи або її частини внаслідок тих чи інших обставин (зараження природного середовища проживання отруйними речовинами, обмеження медичної допомоги тощо).

Впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню може виражатися у вчиненні широкого кола дій з метою недопущення народження дітей у представників певної групи населення. Ця форма об'єктивної сторони може бути самостійно інкримінована за умови, що не буде пов'язана із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (недопущення сексуальних контактів між представниками однієї групи, медикаментозне придушення статевої функції).

Насильницька передача дітей з однієї групи в іншу передбачає таку їх передачу, внаслідок якої дитина може втратити або втрачає якості, притаманні її батькам як представникам певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи (маються на увазі не спадкові якості).

Зміст форм об'єктивної сторони геноциду, наведених у ч. 2 ст. 442 КК України, а саме **прямих та публічних закликів до геноциду, виготовлення матеріалів із закликами** до геноциду з метою їх розповсюдження та **розповсюдження** таких матеріалів, аналогічний поданим у ст. 436 КК України.

Склад кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, є **формально-матеріальним**. Вчинений у формі вбивства і заподіяння серйозної шкоди, геноцид є закінченим із моменту настання суспільно небезпечних наслідків для більш, ніж одного члена національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Геноцид у формі створення таких життєвих умов, що призводять до повного або часткового знищення групи, скорочення дітонародження чи запобігання йому або до насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, є **закінченим** із моменту вчинення діяння незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків. Кр. пр., передбачений ч. 2 ст. 442 КК України, має **формальний склад** та є закінченим із моменту публічного звернення із закликами до геноциду, виготовлення з метою розповсюдження та розповсюдження матеріалів із закликами до геноциду.

Суб'єктом кр. пр. може бути осудна фізична особа, яка досягла **16-річного віку**. Якщо в акті геноциду беруть участь особи у віці **від 14 до 16 років**, то вони несуть відповідальність за фактично вчинені кр. пр. проти особи, відповідальність за які встановлена з **14 років**.

Суб'єктивна сторона геноциду характеризується *прямим умислом*. Обов'язковим елементом складу кр. пр. у формах, зазначених у ч. 1 ст. 442 КК України, є *мета* повного або часткового знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи. *Метою* виготовлення матеріалів із закликами до геноциду є їх розповсюдження.

Розмежування геноциду (за ч. 1 ст. 442 КК України) з суміжними кр. пр., відповідальність за які передбачена ст.ст. 113, 115, 121, 161, 258 та 438 КК України, слід здійснювати за ознаками суб'єктивної сторони – за метою повного або часткового знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи.

6. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України)

Основним безпосереднім об'єктом кр. пр. є суспільні відносини у сфері міжнародного правопорядку, зокрема, використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала.

Суспільна небезпека полягає у тому, що незаконне використання зазначених емблем може призвести до їх дискредитації чи до плутанини, що матиме серйозні наслідки. Символіка Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала часто є єдиним засобом захисту осіб, які намагаються полегшити страждання жертв збройних конфліктів. Наприклад, привласнення права використовувати емблему організаціями, які не мають на це права, може призвести до того, що з початком збройного конфлікту вони евакуюються, а їх приміщення будуть використовуватися у військових цілях, що створить загрозу нападів на всі об'єкти з охоронюваною символікою.

Предметом посягання розглядуваного кр. пр. є *символіка Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала*, під якою, згідно зі ст. 1 Закону України «Про символіку Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в Україні» від 09.07.1999 р., розуміються емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (зображення, відповідно, червоного хреста на білому тлі; червоного півмісяця на білому тлі; червоної рамки у формі квадрата на білому тлі, що стоїть на одній із своїх вершин кута), назви (слова «Червоний Хрест», «Червоний Півмісяць», «Червоний Кристал») і розпізнавальні сигнали (спеціальні міжнародно визнані допоміжні сигнали (світлові, радіо-, електронні), що використовуються як захисні та розпізнавальні знаки для позначення осіб, рухомого та нерухомого майна.

Об'єктивна сторона кр. пр. полягає у діях, спрямованих на незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, крім випадків, передбачених ст. 435 КК України.

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про символіку Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в Україні» **забороняється використання**: емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, комбінацій цих емблем; слів «Червоний Хрест», «Червоний Півмісяць», «Червоний Кристал», комбінацій цих слів; розпізнавального знака чи будь-якого іншого знака,

найменування або сигналу, які являють собою імітацію (використання подібних кольорів або зображень) або можуть призвести до змішування, незалежно від мети такого використання. *Незаконним є й використання* зазначених емблем або слів на вивісках, плакатах, оголошеннях, листівках, або розміщення їх на товарах чи упаковках, або продаж цих товарів чи спроба продажу; спроба введення в обіг товарів, помічених таким чином; або використання зазначених емблем чи слів як елемента знака для інших емблем або найменувань. Також забороняється використання слів «Червоний Хрест», «Червоний Півмісяць», «Червоний Кристал», комбінацій цих слів у найменуваннях підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; зображення емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала на знаках для товарів і послуг, промислових зразках; використання цих слів або зображень як елемента знака для товарів і послуг, промислових зразків чи найменувань згідно з чинним законодавством України.

Порядок використання охоронюваної кримінально-правовою нормою символіки визначений Женевськими конвенціями 1949 р., Додатковими протоколами до них та Законом України «Про символіку Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в Україні».

Склад кр. пр., передбачений ст. 445 КК України, потрібно відмежовувати від складу кр. пр., передбаченого ст. 435 КК України.

Кр. пр. вважається *закінченим* з моменту вчинення дій, зазначених у диспозиції ст. 445 КК України.

Суб'єктом кр. пр. може бути осудна фізична особа, яка досягла *16-річного віку*. Тут слід мати на увазі, що під дію ст. 445 КК України не підпадають діяння, перелічені у ст. 435 КК України, вчинені у районі воєнних дій та в умовах військового стану військовослужбовцями. Під дію кримінально-правової норми з перебігом воєнних дій можуть підпадати відповідні злочинні діяння цивільних осіб та діяння військовослужбовців тільки поза районом воєнних дій та умов воєнного стану.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується *прямим умислом*.

7. Піратство (ст. 446 КК України)

Основним безпосереднім об'єктом кр. пр. є суспільні відносини у сфері забезпечення міжнародного правопорядку, зокрема, безпеки мореплавства. *Додатковим об'єктом* кр. пр. виступають суспільні відносини у сфері охорони життя, здоров'я, волі, честі й гідності людини, а також забезпечення права власності.

Суспільна небезпека піратства полягає в тому, що при здійсненні нападу на морське чи річкове судно з метою заволодіння чужим майном застосовується насильство до членів його команди, осіб, які супроводжують вантаж, а також пасажирів, що створює реальну небезпеку заподіяння їм смерті або шкоди здоров'ю, викрадення, знищення або пошкодження цінностей, що перебувають на борту судна. Такими діями підривається також впевненість приватних осіб,

комерційних і державних організацій в успіху підприємницької діяльності, пов'язаної з морськими або річковими перевезеннями.

Предметом кр. пр. є морське чи річкове судно. Форма власності такого судна (приватна чи державна власність України або іншої країни), його функціональне призначення, габарити тощо на кваліфікацію не впливають.

Об'єктивну сторону аналізованого кр. пр. утворюють такі діяння, які можуть бути вчинені альтернативно: захоплення морського чи річкового судна, застосування насильства щодо екіпажа чи пасажирів такого судна, їх пограбування або інші ворожі дії щодо них.

Захоплення морського чи річкового судна – це протиправне встановлення над ним контролю, що створює для винної особи можливість розпоряджатися ним на власний розсуд. При вчиненні піратства стосовно капітана судна, інших членів екіпажа чи пасажирів може застосовуватися насильство як фізичне (завдання тілесних ушкоджень, катування, обмеження волі тощо), так і психічне, тобто погроза застосування фізичного насильства. **Погрози** можуть передаватися в тому числі й за допомогою засобів морської чи річкової сигналізації, радіо чи гучномовця. Під **пограбуванням** мається на увазі відкрите викрадення чужого майна, що знаходиться на борту іншого морського чи річкового судна.

Кримінально-правовою нормою також передбачена відповідальність за вчинення інших ворожих дій щодо екіпажа чи пасажирів такого судна (обстріл судна, встановлення на судні пристроїв або речовин, які можуть знищити це судно, незаконне позбавлення волі членів екіпажа та пасажирів тощо). Таким чином, можна констатувати, що перелік діянь, які утворюють об'єктивну сторону кр. пр., передбаченого ст. 446 КК України, не є вичерпним та містить будь-який неправомірний акт насильства, затримання або будь-який грабіж, які вчиняються стосовно екіпажа чи пасажирів судна.

Аналізована кримінально-правова норма як **обов'язковий засіб та знаряддя** кр. пр. закріплює знову ж *річкове чи морське судно*. Отже, акт піратства може бути вчинений лише за допомогою та стосовно річкового чи морського судна.

Місце вчинення є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього кр. пр., незважаючи на те, що аналізована кримінально-правова норма не містить прямої вказівки на це. Адже специфіка піратства, в тому числі як міжнародно-правового феномена та кримінально караного діяння, полягає в тому, що воно може мати місце тільки в тому географічному місці, яке знаходиться за межами державного кордону будь-якої держави. Інше тлумачення місця вчинення піратства призвело б до неможливості відмежування цього кр. пр. зокрема від суміжних складів кр. пр., передбачених ст.ст. 278, 257, 187, 186 КК України.

Аналіз кримінально-правової норми свідчить про те, що піратство – це кр. пр. з *формально-матеріальним складом*, тому вважається закінченим з моменту, коли винна особа заволоділа судном чи іншим майном та отримала можливість розпоряджатися ним. Застосування насильства щодо екіпажа чи пасажирів судна

та інші ворожих дій щодо них вважаються *закінченими* з моменту вчинення зазначених дій незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків.

Суб'єктом піратства може бути будь-яка осудна фізична особа, яка досягла *16-річного віку*. Однак у випадку, коли напад на судно вчиняється з військових чи інших державних суден потрібно розрізняти напад при потуранні, бездіяльності державної влади (такий напад – піратський) і напад від імені та в інтересах держави (це акт агресії, а не піратство).

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується *прямим умислом*. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони піратства є *мета* одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди (помсти, неприязні тощо).

Кваліфікованими ознаками піратства, відповідно до ч. 2 ст. 446 КК України, є вчинення його повторно або спричинення загибелі людей чи інші тяжкі наслідки. Піратство, вчинене повторно, має місце у тому разі, коли його скоїла особа, яка раніше вже вчинила кр. пр., передбачений ст. 446 КК України. Для оцінки піратства як діяння, що *спричинило загибель людей*, потрібно встановити причинний зв'язок між дією винної особи (осіб) і смертю щонайменше двох людей. Під *іншими тяжкими наслідками* розуміються смерть однієї особи, аварія судна, його затоплення, заподіяння великої матеріальної шкоди тощо.

Питання до самоконтролю:

1. Чи має значення для кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436 КК України, яка війна пропагується і між якими державами?

2. Хто відноситься до суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436 КК України?

3. У чому полягає значення міжнародного права для кваліфікації воєнних злочинів (ст. 438 КК України)?

4. Яка особа визнається найманцем? Хто може бути суб'єктом найманства (ст. 447 КК України)?

5. Які дії зі зброєю масового знищення визнаються злочинними за ст.ст.439 та 440 КК України?

6. Які ознаки суб'єктивної сторони геноциду мають вирішальне значення для його відмежування від кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи?